

BİR EĞİTİM TARİHİ KAYNAĞI OLARAK GİRESUN ŞER'İYE SİCİLLERİ: TEREKE KAYITLARINA YANSIYAN KİTAPLAR*

Faruk DOĞAN**

ÖZET

Şer'iyye sicilleri halkın miras, nikâh, alacak verecek gibi davalarının kadı huzurunda karara bağlanması aşamasında kaydı tutulan defterlerin adıdır. Bu defterlerde mirasa konu olan malları gösteren listeler (tereke) de bulunmaktadır. Bu çalışmada söz konusu listelerdeki kitaplar tespit edilmiş ve bunlar üzerinden Giresun Kazasında okunan kitaplar hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Giresun, Tirebolu ve Görele şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtlarının incelenmesi sonucunda on adet kitap listesine ulaşılmıştır. Bu listelerin altı adedi Giresun kaza ve köylerine, ikişer adedi ise Tirebolu ile Görele kazalarına aittir. Bu listelerde kayıtlı olan eserlerin hemen tamamı başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Kelam, Siyer gibi temel İslâm bilimleri alanındadır. En fazla Fıkıh alanında eser mevcuttur ve Hanefî fıkhına aittir. Giresun Kazasında halkın tamamının Sünnî olması bu durumun temel nedeni olmalıdır. Terekelerde az sayıda da olsa tabii bilimlere ait eserlere de rastlanmıştır. Abbas Kulı Ağa Kudsi Bakıhanlı'nın *Esrarü'l-Melekût* adlı astronomi alanındaki eseri buna örnektir. Mantık, Felsefe ve Edebiyat alanlarındaki eserler de yine İslâmî referanslar içermektedir. Terekelerde yer alan kişilerin çoğunluğu hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Bu itibarla sahip oldukları kitaplar üzerinden ilgi duydukları alanlar ve kişilikleri hakkında bazı tahminlerde bulunulmuştur. Sadece hakkında kesin bilgi bulunan *Müftüzade* örneği üzerinden kesin yargılara varılmaya çalışılmıştır. *Müftüzade*'nin sahip olduğu eserler ile diğer terekeler karşılaştırıldığında aynı tür eserlerin okunduğu rahatlıkla ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Kitap, Şer'iye Sicili, Tereke.

* Bu makale 25-27 Ekim 2013 tarihleri arasında düzenlenen "Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat" Sempozyumuna sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; El-mek: faruk.dogan@hotmail.com

GİRESUN COURT REGISTERS AS A SOURCE FOR EDUCATIONAL HISTORY: BOOKS LISTED IN TEREKE RECORDS

ABSTRACT

Court registers are judicial matters such as heritage, marriage, and debts that are concluded and documented in the court room before the judge (Kadi). Lists of the commodities belonging to legators (tereke records) are also included in these court registers. In this study, it is aimed to determine the books registered in tereke records and reading habits of people in Giresun.

Court registers are judicial matters such as heritage, marriage, and debts that are concluded and documented in the court room before the judge (Kadi). Lists of the commodities belonging to legators (tereke records) are also included in these court registers. In this study, it is aimed to determine the books registered in tereke records and reading habits of people in Giresun. It was reached ten different book lists searching tereke records of Giresun, Tirebolu, and Görele court registers. Six of these lists are from towns and villages of Giresun, twos of them are from Tirebolu and Görele towns. Almost all of the books enlisted are related to Islamic sciences ranging from Quran itself, Fiqh, Hadith, Hermeneutics to Doctrines, Kalam, and Life of the Prophet. Much of the books are related to Islamic Fiqh and *Hanafi* Fiqh in particular. For the whole population of Giresun live according to Hanafi Fiqh, it is not surprising. Few books have also been found in natural sciences enlisted on the lists. One example for this kind of books is *Esrarü'l-Melekût* (Secret of Angels) of Abbas Kulı Kudsi Bakihanlı. Books in Logic, Philosophy, and Literature include also mainly Islamic references. Little information had been reached about legators. Therefore little has been inferred about fields of interests and characteristics of legators. It had only been conveyed some concrete conclusion about *Müftüzade* case on which much solid information was compiled. After a comparative look, it can easily be suggested that much of the books read by *Müftüzade* and other legators are similar in kind.

STRUCTURED ABSTRACT

Court registers are judicial matters such as heritage, marriage, and debts that are concluded and documented in the court room before the judge (Kadi). Lists of the commodities belonging to legators (tereke records) are also included in these court registers.

As it is known the important part of the records in the Qadi Registers is related to the inheritance. The detection of the properties left by a deceased person in terms of quality, quantity and material values and the distribution of goods justly to beneficiaries, which were carried out via the detailed muhallefat/tereke records that are prepared by Qadis. In this respect when the lists of tereke records were being prepared, Qadis made possibly tiny distinctions and registered everything which has any material values. During our research we have also found

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

that there are some book names in the tereke lists. Thus in this study, introducing the character of these books, it has been aimed to acquire some information about what kind of books read in Giresun and its vicinity during the last quarter of the nineteenth century and first years of twentieth century.

Giresun is a district (kaza) where the Ottoman classical education system carried out. In the almost all villages which have mosques and also sibyan schools. In some villages and district centers there are secondary schools. Almost all population of Giresun district consists of Sunni Muslims. So, it has determined the character of the education. Thus the entire books in the tereke records are the works that reflect the Sunni Hanafi Madhab's opinions.

It appears that the persons who own books in the terekes are educated and respected people in the society. In general terms, it is evident that the percentage of owning books by people is 9-10% as a low degree in Giresun district. Those might be the reasons for it; low income level, relatively high costs of books and indifference to literacy. The number of women who possess the book among the tereke owners is just two. The number of non-Muslims is also only two persons. Considering the number of possessed books, they are 84 single copy and seven of them are manuscripts. In this matter there is only one exemption, he is Çobanoğlu Hajj Mehmet from Daylu village, probably bookseller. It seems that Hajj Mehmet has 7573 books from different 62 works.

Court registers are judicial matters such as heritage, marriage, and debts that are concluded and documented in the court room before the judge (Kadi). Lists of the commodities belonging to legators (tereke records) are also included in these court registers. In this study, it is aimed to determine the books registered in tereke records and reading habits of people in Giresun. It was reached ten different book lists searching tereke records of Giresun, Tirebolu, and Görele court registers. Six of these lists are from towns and villages of Giresun, twos of them are from Tirebolu and Görele towns. Almost all of the books enlisted are related to Islamic sciences ranging from Quran itself, Fiqh, Hadith, Hermeneutics to Doctrines, Kalam, and Life of the Prophet. Much of the books are related to Islamic Fiqh and *Hanafi* Fiqh in particular. For the whole population of Giresun live according to Hanafi Fiqh, it is not surprising. Few books have also been found in natural sciences enlisted on the lists. One example for this kind of books is *Esrarü'l-Melekût* (Secret of Angels) of Abbas Kuli Kudsi Bakihanlı. Books in Logic, Philosophy, and Literature include also mainly Islamic references. Little information had been reached about legators. Therefore little has been inferred about fields of interests and characteristics of legators. It had only been conveyed some concrete conclusion about *Müftüzade* case on which much solid information was compiled. After a comparative look, it can easily be suggested that much of the books read by *Müftüzade* and other legators are similar in kind.

Key Words: Giresun, Book, Court Register, Tereke.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Giriş

Bilindiği üzere şer'iyeye sicilleri veya diğer adıyla kadı defterleri, halkın kadı mahkemelerine yansıyan davalarının karara bağlanması sırasında tutulan kayıtlardan oluşan defterlerin adıdır. Bu defterler kadı sicilleri olarak da adlandırılır. Defterlerde çoğunlukla miras, alacak-verecek, nikâh v.b. gibi halkın gündelik hayatını doğrudan ilgilendiren konular kayıtlıdır. Söz konusu kayıtlardan davanın taraflarının kimlikleri hakkında bilgi edinebildiğimiz gibi sahip oldukları maddî varlıklar ve bunların maddî değerleri hakkında da önemli bilgiler edinmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında kadı sicilleri Osmanlı toplumunun sosyal, kültürel ve iktisadî yapısı hakkında birinci elden kaynak özelliği taşımaktadır¹. Bu itibarla söz konusu defterlerde eğitim tarihine konu teşkil edecek kayıtların bulunması da tabiidir. Defterlerdeki kayıtlar kişilerin öldükten sonra geride bıraktıkları malların niteliği, şahısların kimlikleri ve sahip oldukları toplumsal konumları hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Buradan hareketle miras kayıtlarındaki kitap listeleri o kişinin eğitim düzeyi ile kesin bir bilgi vermese de en azından okunan kitaplar ve bu kitapların nitelikleri üzerine fikir yürütmemize imkân sağlayacaktır. Ayrıca kitap okumanın veya ona sahip olmanın toplumun kültür ve zihniyet dünyasını anlamada olduğu gibi, halkın kültür düzeyi hakkında da önemli bilgiler vereceği açıktır (Saydam, 2006:187-190).

Yukarıda da belirtildiği üzere kadı sicillerindeki kayıtlardan önemli bir kısmı mirasla ilgilidir. Ölen kişinin mirasçılara bıraktığı malların nitelik, nicelik ve maddî değerlerinin tespiti ve bunların hak sahiplerine adil bir şekilde dağıtılması kadı tarafından hazırlanacak ayrıntılı muhalefat (tereke) kayıtları üzerinden gerçekleştirilirdi. Bu itibarla söz konusu tereke listeleri hazırlanırken mümkün olduğunca titiz davranılır ve maddî değeri olan her şey bu listelerde yer alırdı. Araştırmalarımız sırasında bu listeler içerisinde bir takım kitap isimlerinin varlığı da tespit edilmiştir. Buradan hareketle bu çalışmada söz konusu kitapların niteliklerini ortaya koyarak, 19. Yüzyılın son çeyreği ile 20. Yüzyılın ilk yılları arasında Giresun ve çevresinde ne tür kitapların okunduğu konusunda bilgiye sahip olunması amaçlanmıştır.

Konunun daha iyi anlaşılması açısından Osmanlı eğitim ve öğretiminin yapısı ile ilgili kısa bir izahatın verilmesi yararlı olacaktır. Bilindiği gibi Osmanlı klasik eğitim sistemi, saray ve saray dışı olarak ikiye ayrılır. Sarayın yetişmiş eleman ihtiyacını *Enderun* sağlarken, saray dışındaki memur ile halkın ilk, orta ve yüksek eğitim ihtiyacını *mektep* ve *medreseler* karşılıyordu. Mektep veya sıbyan mektebi denilen ilk eğitim düzeyindeki okullar, okuma- yazma, temel dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim'in okunmasını amaçlayan kurumlardı. (Doğan, 1998: 413). Anne ve babaların çocuklarına ayet ve hadislerle de desteklenen dini inanç ve şartları öğretme isteği, sıbyan mekteplerinin yaygınlaşmasında etkili olmuş ve hemen hemen her mahallede açılmasından dolayı bunlara mahalle mektebi de denilmiştir. Anadolu'da çocuklar daha çok dört, İstanbul'da ise beş altı yaşlarında bu mekteplere verilirdi. (Baltacı, 2004: 7; Gelişli, 2002: 35).

Mektepler genelde camilerin bitişiğinde inşa edilir veya cami odası ile son cemaat yeri bu iş için ayrılırdı. Bu mekânlarda eğitim öğretim faaliyetlerini yürütenler cami imamlarıydı. Bununla birlikte belirli bir eğitim almış hayırsever şahısların gönüllü olarak kendi evlerinde eğitim ve öğretim

¹ Giresun Şer'iyeye sicilleri temel alınarak yapılan akademik araştırmalara örnek olarak bkz. Oktay Karaman, Giresun Kazası (1850-1900), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999; Dursun Ekiz, 1431 Nolu Giresun Şer'iyeye Sicil Defteri, Y.Lisans Tezi, Erzurum 1999; Ali Yılmaz, 1411 Nolu Giresun Şer'iyeye Sicil Defteri, Y.Lisans Tezi, Samsun 1997; İlyas Yıldırım, 1413/8101 Numaralı Giresun Şer'iyeye Sicili, Y.Lisans Tezi, Kayseri 2005; Zeynep Kopçal, 1434 Sayılı Giresun Şer'iyeye Sicil Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, Y.Lisans Tezi, Kütahya 2011; Jülide Çiftçi, 1909-1910 Tirebolu Şer'iyeye Sicili, Y.Lisans Tezi, İstanbul 1999; Bilge Bakkal, Tirebolu Şer'iyeye Sicili, Y.Lisans Tezi, İstanbul 1999; Ayhan Yüksel, Tirebolu'nun 1 No'lu Şer'iyeye Sicili, Y.Lisans Tezi, İstanbul 2002; Ayfer İpşir Albayrak, 1354 Numaralı 1315 (1898) Tarihli Görele Kazası Mahkeme-i Şer'iyesine Mahsus Tescil-i Vekâlet Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Y.Lisans Tezi, İstanbul 2010.

faaliyeti yürüttüklerini de belirtmek gerekir. 1286 (1869) Trabzon Vilayet Salnamesi 'ne göre, Giresun Kazasında 42, Akköy Nahiyesinde 56, Keşap Nahiyesinde 45, Tirebolu Kazasında 43, Görele Nahiyesinde 11 olmak üzere toplam 197 sıbyan mektebi bulunuyordu. Bu mekteplerde 5.865 öğrenci eğitim görmektedir.(Karaman, 2009; 503).

Mahalle mekteplerinden sonra orta, lise ve üniversite seviyesinde eğitim veren medreseler vardı. Osmanlılar döneminde, orta ve yükseköğretimi gerçekleştiren medreselerin ilki Orhan Gazi tarafından kurulan ve İznik Orhaniyesi olarak bilinen medresedir (Uzunçarşılı, 1965: 1). XIX. yüzyılın başlarından itibaren başta âyân aileleri olmak üzere, sivil halk ve bürokratlar tarafından çeşitli yerleşim yerlerine medreseler yapılmış ve sıbyan mekteplerinde başarılı olanlar buralarda eğitimlerine devam etmiştir. 1869 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesine göre, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Giresun Kazasında köyleriyle birlikte 15, Akköy Nahiyesinde 7, Keşap Nahiyesinde ise 5 olmak üzere toplam 27 medrese ve 862 öğrenci öğrenim görmekte ve buralarda 22 müderris görev yapmaktaydı. (Karaman, 2009: 503; Karaman, 1997: 169; Yılmaz, 2013: 35-80). 1903 Maarif Nezareti Salnamesi 'ne göre, Giresun şehrinde 4, Tirebolu Kazasında 3, Görele Kazasında ise 6 olmak üzere toplam 13 medrese faaliyetine devam ediyordu. (Yolalıcı, 1994: 447; Gürsoy, 1997: 286). Genel olarak bakıldığında Giresun Kazasının tamamında tespit edilen medrese sayısı 106 ya ulaşmaktadır ki bu da önemli bir rakamdır. Giresun medreseleri, medrese eğitiminin ilk halkasını oluşturan, yaş ve olgunluk düzeyine göre oldukça basit ve somut öğrenmeye dayanan ve bir üst öğrenim kademesi olan Hâriç ve Dâhil programlarına öğrenci hazırlayan kurumlardı. Ayrıca bu medreseler daha çok bir veya iki müderrisli medreseler olup, dil ve düşünce eğitimi ağırlıklı olarak verilirdi.(Yılmaz, 2013: 12 ve 194). Bu özellik terekelerde kayıtlı kitapların niteliklerine de doğrudan yansımıştır.

Klasik dönemin eğitim kurumlarının yanında Tanzimat sonrasında, Batılılaşmanın bir neticesi olarak, Batı tarzında eğitim veren okullar da açılmıştır. Özellikle ilköğretimi amaçlayan ibtidâi mekteplerinin hemen her nahiye de açılması sağlanmış, hatta köylere kadar yaygınlaştırılması için yoğun çaba gösterilmiştir. Bahsi geçen coğrafyada ilki 1887 yılında Giresun kaza merkezinde açılan ibtidâi mekteplerinin sayısı zamanla 75'e kadar yükselmiştir. Buralardan mezun olanlar daha çok bir orta öğretim kurumu olarak kabul edilen Rüşdiye mekteplerine devam etmişlerdir. (Öztürk, 2008: 300-303). Giresun Kazasında 1871' de iki öğretmen ve 63 öğrenci ile açılan Rüşdiye mektebini, aynı yıl Tirebolu ve daha sonraki yıllarda Görele, Akköy ve Alucra Rüşdiyeleri takip etmiştir. Buna ilave olarak Tirebolu'da 1890 da bir Mülkî Rüştiye Mektebi kurulmuş, Giresun'da 1903 yılında bir özel okul açılmasına teşebbüs edilmişse de başarılı olunamamıştır. (Gürsoy,1997: 287-288). Bu okullarda Arapça, Dini Bilgiler, Dört İşlem, Yazı, İmla ve İnşâ, İlm-i Hâl, Ahlak ve Tarih dersleri okutulmuştur.

Özetle söyleyecek olursak Giresun Kazasında eğitim, Osmanlı eğitim sistemine uygun olarak sürdürülmüştür. Özellikle ilköğretim düzeyinde eğitim veren sıbyan mekteplerinin oldukça yaygın olduğu ve hemen hemen camisi olan her yerleşim biriminde bir mektebin bulunduğu söylenebilir. Orta ve lise düzeyinde eğitim veren medreselerin sayısı da kaza ölçeğinde hiç de azımsanmayacak seviyededir. Kazanın eğitim düzeyinin en azından şehir merkezi ölçeğinde yüksek olduğu Trabzon Vilayetinin en eski kütüphanesine sahip olmasından da anlaşılmaktadır. Nitekim 1321 (1903) Maarif Salnamesine göre kütüphane, Sultan Selim Cami yanında aynı adla 1719 tarihinde Müderris Hacı İsmail Efendi tarafından kurulmuş ve 690 kitap ile hizmete girmiştir. (Karaman, 2009: 511).

Bu kısa izahattan sonra araştırmamızın kaynağı olan Giresun, Tirebolu ve Görele şer'iyе sicillerindeki tereke kayıtlarının tahliline geçebiliriz. Burada öncelikle tereke sahiplerinin kimlikleri hakkında bilgi verilecek daha sonrada kitaplar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Tereke Sahiplerinin Kimlikleri

Tereke defterlerinde Kur'an-ı Kerim dışında birden fazla kitaba sahip olan on kişinin kimlikleri hakkında kaynaklarda maalesef yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle tereke sahipleri hakkında ancak bazı ipuçlarından yola çıkılıp tahminler yapılarak bir takım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Kayıtlara göre tereke sahiplerinden dördü köy sakini olup bunların ikisi Giresun kazasına ait köylerde, ikisi de Görele nahiyesi köylerinde ikamet etmektedir. Geriye kalan altı kişiden dördü Giresun kazası mahallelerinde, ikisi Tirebolu mahallelerinde sakindir. Bunlar içerisinde tek gayrimüslim Giresun kazası Taş Merdiven mahallesinde oturan Andorya'dır.

Tereke sahiplerinden beş kişi *efendi* unvanını, üç kişi de *hacı* unvanlarını kullanmaktadır. Kayıtlarda gayrimüslim olarak yer alan Andorya'nın ise babasının mesleği olan *reis* unvanını kullandığı görülmektedir.

Terekede ilk kaydın sahibi Akyoma Köyünden Ali Efendioğlu El Hac Mehmet Efendi bin Ali, bugün Akçalı adıyla anılan Giresun'un en büyük köylerinden birinde ikamet etmektedir. Köyün medresesinin 19. Yüzyılın başlarında kurulduğu tahmin edilmekte olup, 1930 yılına kadar faaliyeti devam etmiştir. Medresenin müderrisi Ali Efendi, Tokat'tan gelerek bu medresede müderrislik ve camide de imamlık yapmış olduğu için medreseye onun ismi verilmiştir (Yılmaz, 2013: 47). Tereke sahibi Mehmet Efendi'nin kayıtlı ismine bakıldığında medresenin kurucusu Ali Efendi'nin soyuna mensup olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Fakat Ali ismindeki babasının Ali Efendi mi yoksa başka biri mi olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Ancak, Mehmet Efendi'nin Ali Efendi'nin oğlu olması kuvvetle muhtemeldir. Zira 1845 tarihli nüfus defterine göre köyün imamı Ali Efendi'dir (Fatsa, 2010: 28). Mehmet Efendi'nin eğitimi bir aileden geldiği kesindir. Bu itibarla söz konusu medresede eğitimini aldığı düşünülebilir. Medresenin 1888 yılında 62 öğrenciye sahip olması oldukça faal bir medrese olduğuna işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Mehmet Efendi'nin sahip olduğu kitapların nitelikleri Giresun medreselerinde okutulan derslere dair bir fikir edinmeye imkân vermektedir.

Uzgun Köyünden Çolakoğlu Hüseyin bin Hasan hakkında ulaşılabilen bilgi yok derecesindedir. Yalnızca 19. Yüzyılın ikinci yarısında Uzgun köyü imamının Hasan oğlu Hüseyin olduğu bilinmektedir. (Fatsa, 2010: 62; G.Ş.S. nr.1403, vr. 85, 88). Çolakoğlu Hüseyin'in kişiliği ve meşguliyeti hakkında sicilde bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat en azından dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda ve sahip olduğu kitaplar incelendiğinde okumaya meraklı bir şahsiyet olduğu ve medrese düzeyinde bir eğitim aldığı düşünülebilir. Ayrıca sakini olduğu köyde bir sıbyan mektebi de mevcuttur. Fakat köyde medrese düzeyinde bir eğitim kurumu yoktur. Bu açıdan bakıldığında Çolakoğlu'nun bu kadar esere sahip olması dikkat çekicidir. Tahminen köyünde ilk eğitimini aldıktan sonra medresesi olan köylerden birinde veya kaza merkezinde bulunan medreselerden birinde eğitimine devam etmiş olmalıdır.

Sultan Selim Mahallesi'nden Müftüzâde Feyzullah bin Abdullah'ın, babası gibi müftülük görevini yürüttüğü sicil kayıtlarından anlaşılmaktadır. (Karaman, 2009: 503). Bu memuriyet için medrese mezunu olmak gerektiği kuşkusuzdur. Bu itibarla Müftüzâde'nin sahip olduğu kitapların da dönemin Giresun medreselerinde okutulan ders kitaplarının bir örneği olduğu tahmin edilebilir.

Hacı İbrahim Efendi bin Abdullah ile ilgili sicil kaydında, aslen Kürtün Nahiyesinden olduğu fakat Tirebolu'da yaşadığı ifade edilmektedir. Fakat neden Tirebolu'ya gelip yerleştiği konusunda bir bilgi yoktur.

Bir diğer tereke sahibi Görele Kazasının Daylu Köyünden Çobanoğlu Hacı Mehmet b. El Hac Ali'dir. Daylu köyü yetiştirdiği şahsiyetler bakımından önemlidir. Mesela bu köy sakini olan Hasan Ali Efendi (1827-1895) devlet kademelerinde önemli görevlerde bulunmuş ve nazırlığa kadar

yükselmiştir. İlk eğitimini bu köyde almıştır (Yüksel, 2007: 185-186). Çobanoğlu Hacı Mehmet'in terekesindeki kitap isimleri ve sayıları incelendiğinde oldukça farklı alanlarda ve sayıda esere tesadüf edilmektedir. Hacı Mehmet'in bu kadar kitaba nasıl sahip olduğu, sadece okuma merakı ile mi, yoksa başka tür amaçlar ile mi kitap biriktirdiği cevaplandırılmaya muhtaç sorulardır. Yörenin iktisadî ve sosyal yapısı göz önüne alındığında Mehmet'in sadece okumaya meraklı bir kişi olarak bu kadar kitaba sahip olamayacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla 5.052 cilt esere sahip olması bize sahıf labileceğini düşündürmektedir.

Görel Kazası'nın Gülel² Köyünden Velioğlu Mustafa Efendi b. Abdullah hakkında da bilgimiz maalesef yoktur. Fakat isminin sonundaki *Efendi* kelimesi kendisinin saygı duyulan bilgili bir kişi olduğunu düşündürmektedir.

Şer'iyeh sicilleri içerisinde bir de Rum Osmanlı vatandaşının muhalefatına rastlanmıştır. Taş Merdiven Mahallesinden Andorya Reis oğlu İlya v. Andorya, sicildeki bilgilere göre Taş Merdiven mahallesinde ikamet etmekte ve çarşı içinde kiracısı olduğu bir dükkâm işletmektedir (G.Ş.S., nr. 1403, vr. 5a).

Diğer tereke sahipleri olan Hacı Hüseyin Mahallesinden Hafız Hüseyin Efendi bin Mustafa bin Abdullah, Kumyalı Mahallesinden Uzunoğlu Hasan Yazıcı bin Hacı İbrahim ve Tirebolu'nun Hamam Mahallesinden Fıdıklı³ İbrahim Efendi bin Bekir Sadullah hakkında maalesef herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

Terekelerde Yer Alan Kitapların Değerlendirilmesi

Yukarıda belirtildiği gibi kayıtlarda birçok kitap isminin olduğu gözlemlenmiştir. Bunlar adları ve fiyatları ile yazıldığı gibi bazen de sadece *kitap* veya *perakende kitap* adı ile de zikredilmiştir. Bazı kitaplar halk arasında bilinen kısa adı ile (Delâil) yazılmıştır. Özellikle tefsir kitaplarında surenin ismi yazılmış fakat kimin tarafından yazıldığı belirtilmemiştir. Tablolar oluşturulurken kitapların niteliği sütununda bu hususlara elden geldiğince dikkat edilmeye çalışılmış, emin olunamayanlara soru işareti konmuştur. İncelenen 244 kayıttan yalnızca 22 tanesinde kitap isimlerine rastlanmıştır. Bu da % 9,01'lik bir orana tekabül etmektedir. Bu rakam yüzyılın başlarına ait Trabzon sicilleri üzerinde yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik arz etmektedir. (Saydam, 2006: 192,194). Kur'an-ı Kerim'i normal bir kültürel veya edebi bir eser sınıfına sokmadığımızda, yani bir ibadet vasıtası olarak gördüğümüzde bu oran daha da düşüktür. Kitaba sahip olma oranının düşüklüğü, toplumun gelir seviyesi ve okumaya olan ilgisizliği ile açıklanabilir. (Saydam, 2006: 193; Sakal, 1999: 735). Kitap fiyatlarının yüksek olması özellikle yazma kitaplarda daha barizdir. Nitekim 1832 yılına ait özel bir masraf defterine göre, tezhip ve kâğıt masrafları dâhil olmak üzere yazma bir Kur'an-ı Kerim 5910 kuruş, yazma bir Delâil'i Hayrat ise 1890 kuruştur. Aynı defterde bir evin satış fiyatının 7200 kuruş olduğunu düşünürsek yazma bir Kur'an-ı Kerim'in bir ev fiyatı mesabesinde olduğu görülmektedir. (BOA, D.M.d., nr.37228; Saydam, 2006:196-198). Bir fikir vermesi açısından aşağıdaki tabloda her iki kitap için yapılan masraflar gösterilmiştir.

²Gülel adlı kayıt için bkz. BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), A.MKT.UM, nr. 407/83; BOA, DH.MKT., nr. 2539/10; BOA, DH.MKT, nr. 2567/114.

³Torul nahiyesine bağlı bir köy ismidir. İbrahim Efendi, Kürtün nahiyesinden Rabia ile evli olup Hacı lakabını taşımaktadır. (Bu bilgiyi benimle paylaşan Sayın Ayhan Yüksel'e çok teşekkür ederim.)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Tablo:1 Kur'an-ı Kerim ve Delâilü'l- Hayrat Kitaplarına Yapılan Masraflar

Kur'an-ı Kerim			Delâil-i Hayrât	
	Masraf Kalemleri	Kuruş	Masraf Kalemleri	Kuruş
1	Kâğıt	350	Tahrir (Yazma)	640
2	Tezhib	3.030	Tezhib	1.250
3	Tahrir (Yazma)	2.270		
4	Tashih, Hilye-i Şerif, Sure başları yazması, Ciltleme	120		
5	Sure Durakları	140		
	Toplam	5.910		1.890

Kaynak: BOA, D.M.d., nr. 37228, s.2.

Bu duruma başka bir örnek Hacı Hüseyin mahallesinde oturan Hafız Hüseyin Efendi'nin sahip olduğu yazma Kur'an-ı Kerim ile Delailü'l-Hayrat'ın fiyatının 250 kuruş olarak kaydedilmiş olmasıdır. Aynı dönemde bu fiyata 83 kıyye zeytin, 33 kıyye zeytinyağı ve şeker, 16,5 kilo darı ve 250 kilo fasulye alınabilmektedir.(G.Ş.S., nr. 1403, vr. 5). Fakat tüm bunlara rağmen burada şunu da özellikle vurgulamak gerekir ki, sicillerde yer alan tereke listeleri sadece kadı huzuruna yansımış olanlar veya kayıt altına alınmış olanlardır. (Oğuz, 2014: 409-426). Yansımamış olanların daha fazla olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Her ne olursa olsun toplumun kitaba sahip olma ve kitap okuma alışkanlığının çok düşük olduğu gerçeği yadsınmaz.

Eserlerin tümü göz önüne alındığında, neredeyse tamamını dinî eserlerin oluşturduğu görülmektedir. Bu itibarla İslam dininin temel kitabı olan Kur'an-ı Kerim en fazla okunan kitaptır ve daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir.(Soysal, 2010:166; Saydam, 2006:193-194; Sabev, 2010: 1811). Miras kayıtlarında bir kısmının *basma* bir kısmının da *yazma* olduğu kayıtlıdır. Çoğu listelerde *Kelam-ı Kadim* veya *Mushaf-ı Şerif* adıyla tek kitap olarak yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'in her Müslüman hanede olmasa bile büyük çoğunluğunda var olabileceği düşünüldüğünde bu durum tabiidir.

Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci sırada Fıkıh ve Hukuk kitapları gelmektedir. Miras listelerinde 23 fıkıh, 5 adette hukuk eseri tespit edilmiştir. Fıkıh alanında en çok okunan eserler, *Mülteka*, *Halebî*, *Mürşid-i Müteehhil*, *Dürr-i Yektâ*, *Mevkûfât* ve *Dâmat*'tır. Özellikle Müftüzâde Feyzullah Efendi'nin görevi gereği birçok farklı fıkıh eserine sahip olduğu görülmektedir. Bu eserler Hanefî fıkının medreselerde okutulan ana ders kitaplarıdır. Hukuk kitabı ise dönemin en önemli başvuru kaynağı olan Ahmet Cevdet Paşa'nın *Mecelle* adlı eseridir.

Kayıtlara göre daha sonra *dil*, *edebiyat*, *ahlak*, *mantık* ve *sözlüğe* ait eserler gelmektedir. Dil ve Edebiyat alanındaki en meşhur eser; Nureddin Abdurrahman b. Ahmet'in (d.1414-ö.1492) *Molla Camî* adlı eseridir. Ayrıca Ebû Amr Cemaleddin Osman b. Ömer b. Ebî Bekr İbnü'l-Hacib'in *Kâfiye* adlı eseri de Arap Dili alanında sıkça kullanılan eserlerdendir. Tefsir alanındaki kitaplara baktığımızda *Tıbyan Tefsiri* bu alanda en çok tercih edilen eser durumundadır. Yasin-i Şerif, Mülk ve Amme surelerinin tefsirleri de sıkça okunmakta olup, yazarları belirtilmemiştir. Hadis alanında *Buharî* tercih edilirken, Akaid ve Kelam alanındaki eserler de ise *Fıkh-ı Ekber*, *Akaid-i Celalî* ilk sıradadır. Ahlak ve Tasavvuf alanında ki en meşhur eser ise Yazıcıoğlu Mehmet'in (ö.1451) *Muhammediye* adlı eseridir. Bununla birlikte İmam-ı Gazalî'nin (d.1058-ö.1111) *Kimya-yı Saâdet* adlı meşhur eseri de önemlidir. Dua kitaplarında ise Şeyh Muhammed b. Süleyman El-Cezûlî'nin (ö.1465) *Delailü'l-Hayrât* adlı eseri sıkça kullanılmaktadır.

Peygamberimizin hayatını anlatan siyer kitapları içerisinde de *Damat* ve *Kıyas-ı Enbiya* ilk sırada yer almaktadır. Listelerde en sık rastlanılan eserlerin başında sözlükler gelir. Temel İslam Bilimleri tahsilinde Arapçanın öğrenilmesi zorunluluğu bu alanda eserlere sahip olmayı gerekli kıldığı aşikârdır. Kayıtlar incelendiğinde hemen bütün tereke sahiplerinin bu türden eserlere sahip

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

olduğu görülmektedir. *Tuhfe-i Vehbî*, *Tuhfe-i Niyazî*, *Van Kulu Lüğati* bu alanda en çok tercih edilen eserlerdir.

İlmihal kitapları arasında ise yazarı bilinmeyen *Mızraklı İlmihal* önemlidir. Terekelerde tabii bilimlere ait olarak zikredilebilecek tek eser, Abbas Kulu Ağa Kudsi Bakihanlı'nın (d.1794-ö.1846) *Esrarü'l-Melekût* adlı astronomi alanındaki eseridir.

Kayıtlarda bir gayrimüslimin de varlığından yukarıda bahsetmiştik. Bir bakkal dükkânını işleten Andorya v. İlya adlı bu şahsın geriye bıraktığı eşyalar arasında 76 adet kitap da vardır. Kitapların dört çeşit olmasına rağmen sayılarının fazlalığı İlya'nın bu kitapları satmak üzere dükkânında bulundurduğu izlenimini vermektedir. Bu açıdan bakıldığında Rum Osmanlı vatandaşlarının da başta İncil (Hristiyanıye kitabı?) olmak üzere coğrafya ve hikâye kitaplarına ilgi duyduklarını söyleyebiliriz.

Bunların dışında sadece Kur'an-ı Kerim'e sahip 11 kişinin daha kayıtlarda ismi geçmektedir. Bunlar arasında iki kadının da bulunması kayda değerdir. Bunlardan birisi Kapu Mahallesinde oturan Hacı Osman'ın kızı Nazife Hanım olup, *Kur'an-ı Kerim* ile *Delâil-i Şerif*e sahip bulunmaktadır (G.Ş.S., nr, 1403, vr., 69). Diğeri ise Çınarlar Mahallesinde oturan Müftüzâde Feyzullah Efendi'nin kızı Zehra Hanımdır ki o da Kur'an-ı Kerim'e sahiptir. (G.Ş.S., nr, 1414, vr.,110).

Ayrıca Kumyalı Mahallesinden Veliefendioğlu Ömer Efendi, Giresun Karantinahanesinde memur Şerifağazâde Mehmet Şevki, Akköy Nahiyesi Melikli karyesinden Hoca Mustafa Efendi, Dördüncü Orduda Birinci Yüzbaşı rütbesiyle görevli Mustafa Efendi, Akköy Nahiyesi Yassıbahçe köyünden Uzun Ahmetzâde Mehmet, Çınarlar Mahallesinden Rusumat-ı Enfiye Gümrük Müdürü Süleyman Bey, Keşap Nahiyesi Düzköyünden Karahasanoğlu Abdi ve Hacı Hüseyin Mahallesinden Ali Dayızâde Salih'in terekelerinde Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Bu isimlerden Şerif Ağazâde Mehmet Şevki'nin *Lügat-i Osmanî*, Yüzbaşı Süleyman Beyin *Tabirname* ve *Envârü'l-Âşıkîn* adlı kitapları da mevcuttur.

Sonuç

Giresun, Tirebolu ve Görele şer'iye sicillerindeki tereke kayıtlarının incelenmesi sonucunda on adet kitap listesine ulaşılmıştır. Bu listelerin altı adedi Giresun kaza ve köylerine, ikişer adedi ise Tirebolu ile Görele kazalarına aittir. Bu listelerde kayıtlı olan eserlerin hemen tamamı başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Kelam, Siyer gibi temel İslâm bilimleri alanındadır. En fazla Fıkıh alanında eser mevcuttur ve Hanefî fıkıhına aittir. Giresun Kazasında halkın tamamının Sünnî olması bu durumun temel nedeni olmalıdır. Terekelerde az sayıda da olsa tabii bilimlere ait eserlere de rastlanmıştır. Abbas Kulu Ağa Kudsi Bakihanlı'nın *Esrarü'l-Melekût* adlı astronomi alanındaki eseri buna örnektir. Mantık, Felsefe ve Edebiyat alanlarındaki eserler de yine İslâmî referanslar içermektedir. Terekelerde yer alan kişilerin çoğunluğu hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Bu itibarla sahip oldukları kitaplar üzerinden ilgi duydukları alanlar ve kişilikleri hakkında bazı tahminlerde bulunulmuştur. Sadece hakkında kesin bilgi bulunan *Müftüzade* örneği üzerinden kesin yargılara varılmaya çalışılmıştır. *Müftüzade*'nin sahip olduğu eserler ile diğer terekeler karşılaştırıldığında aynı tür eserlerin okunduğu rahatlıkla ileri sürülebilir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

EK

Tablo 1: Akyoma Köyünden Ali Efendioğlu El Hac Mehmet Efendi bin Ali (5 Ş 1286/10 Kasım 1869) (G.Ş.S.,nr. 1403, vr.,3a)

Sıra No	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı (kuruş)	Niteliği
1	Kelâm-ı Kadim	1	50	Kur'an-ı Kerim
2	Mültekâ	1	20	Hanefî Fıkıhı
3	Halebî	1	15	Hanefî Fıkıhı
4	Kâfiye	1	10	Arapça Dilb..
5	Kaside	1	10	Arap Edebiyatı
6	Havassi'l-Ebyât Risalesi	1	10	Arap Edebiyatı
7	Kitab-ı Tabirname	1	5	Rüya Tabirleri
8	Mürşid-i Müteehhil	1	5	Fıkıh
9	Hacc Menasıkı	1	5	Hac
10	Molla Camî	1	15	Arapça Dilb.
11	Delâilü'l-Hayrât	1(basma)	20	Dua Kitabı
12	Risale-i Halidiye	1	5	Tasavvuf

Tablo 2: Uzgur Köyünden Çolakoğlu Hüseyin bin Hasan (25 Ca 1287/23 Ağustos 1870) (G.Ş.S.,nr. 1403, vr.,21a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Muhammediye	1	5	İslam Ahlakı, Tasavvuf
2	Kafiye Mu'ribî	1	30	Arapça Dilb.
3	Mızraklı İlmihal	1	6	İlmihal
4	Tıbyan Tefsiri	1 (basma)	5	Tefsir
5	Esasü'l- Binâ	1	8	Arapça Dilb.
6	Risale-i Ed'iyye	1	20	Dua Kitabı
7	Sirâc Kitabı	1	5	Fıkıh
8	Mültekâ	1	30	Hanefî Fıkıhı
9	Halebî	1	20	Hanefî Fıkıhı
10	Tarîkat-i Muhammediye	1	25	Tasavvuf
11	Netâyicü'l-Efkâr Şerhi	1	10	Arapça Dilb.
12	Molla Camî	1	20	Arapça Dilb.
13	Dürr-i Yekât Şerhi	1	10	Fıkıh
14	Kırk Suâl	1	10	Akaid, Kelam
15	Muğni't-Tullâb	1	5	Mantık
16	Dürrü'n-Nâcî Şerhi	1	15	Mantık
17	Yıldızname	1	5	Astroloji
18	Yasin-i Şerif Tefsiri	1	5	Tefsir
19	A'mâl Kitabı	1	2	İbadet
20	Mürşid-i Müteehhil	1	3	Fıkıh
21	Elli dört Farz	1	5	İlmihal
22	Hutbe Mecmuası	1	3	İslam Ahlakı
23	Tabirname	1	3	Rüya Tabirleri
24	Perakende Kitap	1	3	--
25	Mevlûdü'n-Nebî	1	8	Mevlit

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Tablo 3: Hacı Hüseyin Mahallesinden Hafız Hüseyin Efendi bin Mustafa bin Abdullah (21 S 1301/22 Aralık 1883)(G.Ş.S.,nr. 1407, vr.108a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Kelam-ı Kadim	1 (Yazma)	265	Kur'an-ı Kerim
2	Delâil	1		Dua Kitabı
3	Lügat-i Osmanî	1	8	Sözlük
4	Kelam-ı Kadim	1	52	Kur'an-ı Kerim
5	Hizbu'l- Azîm	1		Dua Kitabı
6	Tefsir-i Tıbyan	4 cilt	82	Tefsir
7	Huyûtu'l-Hayvan	1 cilt	50	Hayvanlar Ansk.

Tablo 4: Kumyalı Mahallesinden Uzunoğlu Hasan Yazıcı bin Hacı İbrahim (5 N 1288/18 Kasım 1871) (G.Ş.S.,nr. 1403, vr.80a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Mushaf-ı Şerîf	1	50	Kur'an-ı Kerim
2	Hadâyik	1	20	İslam Ahlakı
3	Tuhfe-i Vehbî	1	7	Sözlük
4	Tuhfe-i Niyazî	1	7	Sözlük

Tablo 5: Sultan Selim Mahallesinden Müftüzâde Feyzullah bin Abdullah (23 Ra 1307/15 Ocak 1890) (G.Ş.S.,nr. 1414, vr.109b).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Mir'at-ı Mecelle	1	45	Hukuk
2	Mecelle	1	15	Hukuk
3	Mi'yâr-ı Cezâ	1	20	Hukuk
4	Dürer Tercümesi	1	75	Fıkıh
5	Dürr-i Muhtar	1	47	Fıkıh
6	Fetevâ-yı Ali Efendi	1	100	Fıkıh
7	Fetevâ-yı Behçet	1	100	Fıkıh
8	Neticetü'l-Fetva	1	100	Fıkıh
9	Fetevâ-yı Hindî	3 cilt	310	Fıkıh
10	Mükemmel Münşeat	1	20	İnşâ Kitabı
11	Fetevâ-yı Abdurrahim	2	80	Fıkıh
12	Cep mecellesi	1	10	Hukuk
13	Şerh-i Usul-ı Muhâkemât	1	40	Hukuk
14	Buhari-i Şerif	1	80	Hadis
15	Mevkûfât	2 cilt	85	Fıkıh
16	Feteva-yı Feyziye	1	80	Fıkıh
17	Hilyetü'n-Naci	1	30	Fıkıh
18	Dâmât	1	40	Fıkıh
19	Mülhime	1	10	Tasavvuf
20	Tarikat-i Muhammediye	2 cilt	31	Tasavvuf
21	Calisî Şerh-i Muharrem	2	30	Arap Dili

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

22	Kıyas-ı Enbiyâ	1	20	Dinler Tarihi
23	Fetevâ-yı Hayriye	1	32	Fıkıh
24	Celal Gelenbevî	1	20	Akaid, Kelam
25	Mültekâ	1(Yazma)	35	Fıkıh
26	Tuhfe-i Şahane	1	15	İlmihal
27	Vankulu	2	41	Sözlük
28	Damat	2 cilt	40	Fıkıh
29	Hadis-i Erbaîn	1	6	Hadis
30	Nazariyât-ı Kânun-ı Ceza	1	12	Hukuk
31	Şerh-i Emalî	1	3	Hadis, Kelam
32	Kimya-yı Saadet Tercümesi	1	5	İslam Ahlakı
33	Siyer-i Kebir	1	41	Siyer
34	Ferâiz-i Seydî maa Ferâiz	2	15	Fıkıh
35	Fıkıh-ı Ekber	1	10	Akaid, Kelam
36	Maanî Muhtasar	1	15	Arapça Gramer
37	Dürer	1(Yazma)	40	Fıkıh
38	Ahteri-i Kebir	1	30	Arapça- Türkçe Sözlük
39	Feteva-yı Yahya Efendi	2	30	Fıkıh
40	Tertîb-i Zibâ(h)	1	10	Kur'an Rehberi
41	Mevkufât	1	50	Fıkıh
42	Mîr'at-ı Usûl	1	9	Fıkıh
43	Esrârü'l-Melekût	1	17	Astronomi
44	Tarikat-ı Muhammediye	1(Yazma)	6	Tasavvuf
45	Dürr-i Sükûk	1	46	Fıkıh
46	Akâid-i Celalî	1	5	Akaid
47	Kitap	4(Yazma)	25	
48	Mev'iza	1	10	İslam Ahlakı
49	Ceza Kanunnamesi	1	5	Hukuk
50	Kafiye	2	3	Arap Dili
51	Şemsiye	1	3	Mantık
52	Kitab	1(Yazma)	10	

**Tablo 6: Tirebolu'nun Hamam mahallesinden Fıdıkarlı İbrahim Efendi bin Bekir Sadullah
(14 Zilhicce 1303/13 Eylül 1886)' (Tirebolu Ş.S., nr.1808, vr.5a).**

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Kelam-ı Kadim	1(Yazma)	125	Kur'an-ı Kerim
2	Kelam-ı Kadim	1(Basma)	10	Kur'an-ı Kerim
3	Mev'iza	1	10	İslam Ahlakı
4	Molla Cami	1	10	Arap Dili
5	Mülteka	1(Basma)	10	Fıkıh

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Tablo 7: Aslen Kürtün Nahiyesinden olup Tirebolu'da oturan Hacı İbrahim Efendi bin Abdullah (17 Zilhicce 1310/2 Temmuz 1893)' (Tirebolu Ş.S., nr.1810, vr.94a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Râmûsu'l-Hâdî (Râmûzu'l-Ehadis)	1	20	Hadis
2	Kaside-i Büreyde Şerh-i Harbutî	1	2	Siyer
3	Tertîb-i Zibâh	1	1	Arapça-Türkçe Sözlük
4	Sûre-i Mülk Tefsiri	1	1	Tefsir
5	Molla Hızır Muhâzi-i Şerîf	1	8	Sarf-Nahiv
6	Enisü'l-Abidîn	1	2	Fıkıh
7	Kudurî	1	2	Fıkıh
8	Kitabü'n-Nesayih	1	1	İslam Ahlakı
9	Tabirnâme	1	1	Rüya Tabirleri

Tablo 8 : Görele Kazasının Daylu Köyünden Çobanoğlu Hacı Mehmet b. El Hac Ali (15 Receb 1311/22.01.1894)' (Görele Ş.S.,nr. 1342, vr.70a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Elif, Amme, Tebareke Cüzleri	2334	291 kr. 30 p.	K.Kerim
2	Elifbâ-yı Fransevî	207	207	Fransızca
3	Gülşen Kitabı	59	59	Türk edebiyatı
4	Ta'lîm-i Kıraat	82	205	Kıraat
5	Dürr-i Yektâ ve İlm-i Hesâb	111	55 kr. 20 p.	Fıkıh, Matematik
6	Nahiv, İlmihal, Mülâhhas İlmihal	490	122 kr. 20 p.	Gramer, İlmihal
7	Elifbâ-yı Osmanî	216	54	Osmanlıca
8	Risale-i Ahlak	46	5 kr. 20 p.	Ahlak
9	Sarf-ı Osmanî	43	10 kr. 30 p.	Osmanlıca Grameri
10	Muhtasar Coğrafya	47	11 kr. 30 p.	Coğrafya
11	Müntehabe	17	4 kr. 10 p.	Türk Edebiyatı
12	Mufassal İlmihal	37	18 kr. 20 p.	İlmihal
13	Yeni Hesab	83	41 kr. 20 p.	Matematik
14	Kıyas-ı Enbiyâ	3	3	Peygamberler Tarihi
15	Kırâat-ı Miftah	69	8 kr. 20 p.	Kırâat
16	Hesab-ı Zihni	37	4 kr. 25 p.	Matematik
17	Evfak	4	6	Sihir, Tılsım
18	Risale-i İmlâ	44	22	Dil Bilgisi
19	İlk Kırâat	40	5	Kırâat
20	Tarih-i Osmanî	16	32	Tarih
21	İlm-i Hesab	83	41 kr. 20 p.	Matematik
22	En'am	66	16 kr. 20 p.	K.Kerim
23	Sarf Cümlesi	55	27 kr. 20 p.	Arapça Gramer
24	Dürrü'n-Nâcî	8	8	Mantık
25	Yusuf Kıssası	33	24 kr. 30 p.	Tarih, Tefsir

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

26	Nahv Cümlesi	90	45	Arapça Gramer
27	Molla Câmî	1	2	Arap Dili
28	Envârü'l-Âşıkîn	19	47 kr. 20 p.	Tasavvuf
29	Haşiyeli Molla Câmî	4	16	Arap Dili
30	Kerem Divanı	5	5	Edebiyat
31	Eski Adalı	24	36	?
32	Akaid Alayı	8	16	Akaid
33	Zerî'a(t)ü'l-İmtihan	21	21	Mantık
34	Halebî Sağır	11	27 kr. 20 p.	Fıkıh
35	Mevlidü'n-Nebî	161	80 kr. 20 p.	Mevlid
36	Mantık	7	21	Mantık
37	Kuddusî	26	26	Divan Şiiri
38	Mürşid-i Mütehhilîn	23	11 kr. 30 p.	Evlilik, Fıkıh
39	Hutbe Alayı	21	10 kr. 20 p.	Hutbe
40	Es'ile ve Ecvibe	18	13 kr. 20 p.	Tasavvuf
41	Kafiye Mu'arribî maa Molla Câmî	15		Arap dili
42	Hikaye-i Leylâ	20	10	Edebiyat
43	Delâil-i Hayrât	11	22	Dua Kitabı
44	Fenârî	24	12	Mantık
45	Tarikat-ı Muhammediye	3	4 kr. 20 p.	Tasavvuf
46	Hüccetü'l-İslâm	58	29	İslâm Ahlakı
47	Kerbela Vak'ası	7	3 kr. 20 p.	Tarih
48	İnşâ Alayı	39	19 kr. 20 p.	Edebiyat
49	Yasin Cüz'ü	10	15	Kur'an-ı Kerim
50	Ta'lim-i Farisî	35	8 kr. 30 p.	Fars Dili
51	Muntazam Elifbâ-yı Osmanî	30	11 kr. 10 p.	Osmanlıca
52	Vezâif-i Etfâl	22	5 kr. 20 p.	Ahlak
53	Ahmediyye	3	9	Ahlak
54	Mızraklı İlmihal	24	12	İlmihal
55	Izhâ(r)-ı Mu'ribî	5	10	Arap Dili
56	Tasavvurât	6	9	Mantık
57	Nasihât-i Hükemâ	29		İslam Ahlakı
58	Ta'lim-i Farisî	10		Farsça
59	Kavâid-i Selimiyye	19		Farsça
60	Rehber-i İmlâ	3		Dilbilgisi
61	Coğrafya-i Umûmî	1		Coğrafya
62	Memâlik-i Osmaniye Coğrafyası	9		Coğrafya

Tablo 9 : Görele Kazası'nın Gülefl Köyünden Veliöğlü Mustafa Efendi b. Abdullah (23 B 1304/17.4.1887)' (Görele Ş.S., nr.1339, vr. 66b).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Kelam-ı Kadim	1	10	Kur'an-ı Kerim
2	Müzekki'n nufûs kiitabı	1	12	Tasavvuf,Ahlak
3	Delâil-i Hayrât	1	5	Dua Kitabı
4	Niyazî Kitabı	1	4	Sözlük
5	Tabirname	1	3	Rüya Tabirleri
6	Nusha? kitabı	1	20	?

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Tablo 10: Taş Merdiven Mahallesinden Andorya Reis oğlu İlya v. Andorya (20 L 1286/23 Ocak 1870) (G.Ş.S.,nr. 1403, vr.6a).

Sıra no	Kitap Adı	Adedi	Fiyatı	Niteliği
1	Hristiyanıye Kitabı	10	40	İncil?
2	Sagır Coğrafya Kitabı	10	30	Coğrafya
3	Ramadika Kitabı	10	60	Yabancı Dil?
4	Âlef ve Ben Kitabı (Alef vü bet, Alfabe?)	46	23	Alfabe?

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Giresun Şer'iye Sicilleri (G.Ş.S), nr.1403, 1407, 1409, 1410, 1414, 1422, 1428.

Tirebolu Şer'iye Sicili (T.Ş.S.), nr.1808, 1810.

Görel Şer'iye Sicili (Gör. Ş.S.), nr. 1342, 1339.

BOA, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

Bab-1 Defteri Defterleri (D.M.d.), nr. 37228.

Sadaret Mektubî Umum Vilâyât (A.MKT.UM), nr. 407/83.

Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT), nr.2539/10; nr.2567/114.

Diğer Kaynaklar

BİLİR, Ali, *Geçmişten Günümüze Görel*, Kitabevi yayınları, İstanbul 2007, s.185-186.

DOĞAN, Recai, "Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXVII, Ankara 1998, s.407-442.

FATSA, Mehmet, *XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun (Sosyal ve Ekonomik Hayat)*, Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 2010.

GÜRSOY, Ahmet, "Cumhuriyetin İlk On Yılında Giresun'da Eğitim ve Kültürel Değişim", *Giresun Tarihi Sempozyumu (Bildiriler)*, Giresun Belediyesi Yay., Giresun, 1997.

KARAMAN, Oktay, "Seyahatnamelere Göre Giresun", *Giresun Tarihi Sempozyumu (Bildiriler)*, Giresun Belediyesi Yay., Giresun, 1997.

_____, *Şer'iye Sicillerine Göre Giresun Kazası (1850-1900)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999.

_____, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı İle XX. Yüzyılın Başlarında Giresun Kazasında Eğitim", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sempozyumu (Bildiriler)*, Giresun Belediyesi Yay., Ankara, 2009.

OĞUZ, Gülser, "Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/1 Winter 2014, p. 409-426, ANKARA-TURKEY.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

- ÖZTÜRK, Cemil, “Rüşdiye”, DİA, XXXV, TDV Yayınları, İstanbul, 2008, s. 300-303.
- SABEV, Orlin, Balkanlarda Osmanlı Kitapçılığı: 18. Yüzyılda Bir Sahafın Kitapları”, XV. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler,) Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.4, s.1809-1854.
- SAKAL, Fahri, “Osmanlı Ailesinde Kitap”,Osmanlı, C.11,Yeni Türkiye yay., Ankara 1999, s.732-738.
- SAYDAM, Abdullah, “Trabzon’da Halkın Kitap Sahibi Olma Düzeyi (1795-1846)”, *Milli Eğitim*, 170 (2006), s.187-200.
- SOYSAL, Özer, “Osmanlı’da Neler Okundu,’ Kütüphane Kurumu’ Nasıl Algılandı, Kurumlaşan ‘Gelenek’ Yoksa ‘Kütüphane Kültürü’ Müydü?”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*,50, 2 (2010), s.163-175.
- YILMAZ, Ali, *XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun’da Eğitim ve Öğretim*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları A.B.D., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2013.
- YOLALICI, Mehmet Emin, “Maarif Salnamelerine Göre; Trabzon Vilayetinde Eğitim ve Öğretim Kurumları”, *OTAM*, sayı: 5, Ankara 1994.
- YÜKSEL, Ayhan, *Giresun Tarihinden Sayfalar*, İstanbul 2009, s. 141-149.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- DOĞAN, F., (2015). “Bir Eğitim Tarihi Kaynağı Olarak Giresun Şer’iye Sicilleri: Tereke Kayıtlarına Yansıyan Kitaplar / Giresun Court Registers As A Source For Educational History: Books Listed In Tereke Records”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/9 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8466>, p. 153-168.